PÁL ENIKŐ

FORMAREA CUVINTELOR ÎN *CATEHISMUL* LUI FOGARASI ISTVÁN

Limba română veche este deosebit de bogată în forme derivate, bogăție ce se observă îndeosebi în traduceri. Derivarea reprezintă un mijloc de formare a cuvintelor extrem de productiv, pe care traducătorii textelor religioase româneşti vechi îl puteau întrebuința pentru a ieşi din impasul creat de o dificultate de echivalare. Traducătorii trebuiau să redea un număr mare de cuvinte ce impunea şi întrebuințarea unei mari varietăți de termeni. Însă, dispunând de un lexic relativ sărac, vechii traducători nu aveau întotdeauna la îndemână termeni româneşti care să corespundă tuturor termenilor slavoneşti sau ungureşti din textele biblice (cf. şi Rosetti 1931, p. 138), fie deoarece pentru o idee nu exista corespondent românesc, fie deoarece, în cazul în care el exista, nu îl aveau prezent în minte. Într-o astfel de situație, ei adesea recurg la creația lexicală. Cu alte cuvinte, nu întotdeauna apelează la forme consacrate prin uz, ci improvizează cuvintele care le lipseau (cf. şi Densusianu 1961, p. 186), formând cuvinte noi de la baze deja cunoscute sau urmând calea calchierii (sau a împrumutului direct din textul-sursă). În unele cazuri, aceste procedee conferă un aspect oarecum bizar limbii române vechi[1].

Catehismul calvinesc tradus de Fogarasi István, tipărit în 1648 la Alba Iulia, oferă un material lingvistic extrem de bogat pentru ilustrarea mijloacelor de formare a cuvintelor în limba română veche[2]. Textul prezintă un adevărat apetit pentru derivate, ceea ce, aşa cum s-a arătat, nu este deloc neobişnuit. În cele ce urmează, vom trece în revistă cuvintele formate în interiorul limbii române, prin derivare, compunere şi conversiune, pe care *Catehismul* în discuție le înregistrează. În întocmirea listei, s-a avut în vedere principiul alfabetic. Pentru a se putea urmări mai bine modul lor de formare, respectiv afixele întrebuințate, termenii sunt redați în forma de dicționar. Excepție fac acele cazuri în care formele flexionare sunt relevante pentru modul de formare a cuvintelor sau pentru contextele în care acestea apar. În cazurile în care semnificația termenului prezintă diferențe majore față de înțelesul actual sau aceasta reflectă uzul specific epocii vechi, cuvintele listate sunt însoțite şi de indicarea sensurilor acestora. Între paranteze se indică şi locul în care acestea apar, menționându-se pagina şi rândul[3] în care ele sunt notate în textul catehismului. Nu se notează însă toate ocurențele unui termen, ci se trece, de regulă, prima ocurență a acestuia în text sau cea

[1] Asupra procedeelor de formare a cuvintelor în limba română veche vezi Nestorescu 1976 şi Densusianu 1961, p. 186–237.

[2] Acest aspect nu a fost încă valorificat, nici în ediția textului (Tamás 1942).

[3] Numerotarea rândurilor ne aparține. Ediția lui Tamás L. (1942) segmentează doar paginile textului editat, nu şi rândurile paginilor (vezi p. 45–65). Textul catehismului are 48 de pagini care, în ediția menționată, sunt reproduse în facsimile şi în transcriere.

DACOROMANIA, *serie nouă*, *XX*, *2015*, *nr. 1*, *Cluj-Napoca*, *p. 39–54*

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

care este definitorie pentru sensul indicat. Precizări mai detaliate se fac în cazul acelor cuvinte care prezintă interes din perspectiva evoluției limbii române literare vechi şi/sau a limbii catehismelor calvino-româneşti din secolul al XVII-lea.

I. DERIVAREA

1. Derivarea cu sufixe reprezintă procedeul cel mai des întrebuințat pentru formarea unor cuvinte noi. Numărul sufixelor întâlnite este relativ mare, dacă avem în vedere dimensiunile textului discutat; ele apar într-un număr considerabil de derivate, iar câteva dintre acestea au o frecvență deosebită[4].

-a derivă verbe de la substantive, adjective sau adverbe[5]: *adevăra* 'a proba, a dovedi' (19/19)[6], *curăța* (17/10), *împreuna* (25/22).

-aie se notează în derivatul *vânătăi* 'albăstrime, rană' (18/12)[7].

-ar intră în componența numelui de agent *bejenar* 'nou-venit, străin, pribeag' (34/12)[8].

-aş formează nume de agent şi nume abstracte[9]: *făgădaş* 'promisiune' (28/16), *uricaş* 'moştenitor' (15/8)[10], *vrăjmaş* 'ucigaş' (38/9)[11].

-(ă)tate intră în structura unor substantive formate, de regulă, de la adjective[12]: *bogătate* 'bogăție, avere, belşug' (43/23)[13], *bunătate* (41/15), *dereptate* (12/22).

-ciune derivă substantive de la verbe, de regulă, de conjugarea I: *curăciune* 'puritate' (38/13)[14], *descumpărăciune* 'răscumpărare' (14/5)[15], *fericăciune* 'fericire'

---

[4] Pentru derivarea cu sufixe în limba română veche vezi Densusianu 1961, p. 203–223.

[5] În legătură cu derivatele de acest tip, vezi Vasiliu 1984, p. 495–505.

[6] Termenul *a adevăra* este specific textelor calvino-româneşti din secolele al XVI-lea–al XVII-lea, fiind notat în FRAG. TOD., în PO, în *Psaltirea* lui Agyagfalvi şi în cea copiată de Viski (cf. Tamás 1942, p. 70). Sporadic, acesta se atestă şi într-un act diplomatic din Moldova (DÎ, XLIV, f. 237^{v}/9).

[7] În pasajul corespondent din *Catehismul calvinesc* din 1656 (în Bariţiu 1879, p. 38), întâlnim termenul *rană*.

[8] Termenul se regăseşte şi la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 75). Dicționarele îl notează şi în Moldova, cu sensul 'fugar, pribeag' (vezi DLRLV, s.v.; CADE şi DLR, s.v. *băjenar*).

[9] În legătură cu derivatele cu acest sufix vezi Ionaşcu 1959, p. 77–85; Densusianu 1961, p. 203. Sufixul *–aş* se consideră a fi de origine maghiară (< mgh. *-ás*) (cf. Pascu 1916, p. 413–419; Graur 1929, p. 83–89; Pál 2014, p. 303–304).

[10] Termenii *făgădaş*, *uricaş* caracterizează textele calvino-româneşti, cunoscând o repartiție în Banat, Crişana şi în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

[11] În limba română veche, cuvântul *vrăjmaş* se întrebuințează, de regulă, cu sensul 'duşman, inamic'. În textul lui Fogarasi, acesta are semnificația 'ucigaş', figurând în contextul explicării celei de-a şasea porunci („Nu omorî"). Cu înțeles asemănător este întrebuințat şi în pasajul corespunzător din *Catehismul calvinesc* din 1656 (Bariţiu 1879, p. 46).

[12] Asupra acestui sufix destul de productiv în limba română literară veche vezi Popescu-Marin 1972, p. 53–68. Pentru exemple de cuvinte formate cu acest sufix vezi şi Densusianu 1961, p. 203–204.

[13] Termenul *bogătate* 'belşug, bogăție, avere' este specific limbii române vechi, el fiind notat în numeroase texte încă din secolul al XVI-lea (cf. Densusianu 1961, p. 203).

[14] În *Catehismul calvinesc* (1656), întâlnim: *în curăție* (Bariţiu 1879, p. 47). Acesta din urmă este notat cu sensul 'cinste, nevinovăție' în Prefața *Paliei* (1582). Derivatul *curăciune* este atestat în DVL cu înțelesul 'puritas, castitas, munditia' (cf. şi Tamás 1942, p. 81).

[15] În pasajul corespunzător din *Catehismul calvinesc* (1656), se notează: *rescumpărătura* (Bariţiu 1879, p. 36), *rĕscumpărare* (p. 37, 40). Termenul *descumpărăciune* este specific textelor calvino-româneşti vechi. Sporadic, acesta este atestat şi într-un act diplomatic din Transilvania (DÎ, XXXVI, f. 251^{v}/2).

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

(26/7) şi ‘slavă, glorie’ (21/14)[16], *iertăciune* ‘iertare’ (13/22)[17], *îndereptăciune* ‘îndreptare’ (12/12)[18], *nevinovăciune* ‘nevinovăție’ (22/21), *rugăciune* (40/15), *spurcăciune* (38/11), *unăciune* ‘unitate’ (13/22)[19], *urăciune* ‘ură’ (11/3)[20]. Sufixul nu mai este productiv în zilele noastre. De altfel, el era concurat, încă din secolul al XVI-lea, de sufixele *-ie* şi *-enie*, respectiv de infinitivul lung substantivizat[21].

-eag se notează în substantivul *şirag* ‘mulțime, rând (de oameni)’ (22/13,16)[22].

-eală serveşte la formarea unor substantive de la teme verbale[23]: *biciuială* ‘apreciere, venerație’ (36/22)[24], *bintetluială* ‘pedepsire’ (12/3)[25], *giutruială* ‘frământare, zbucium’ (20/6)[26], *greşeală* (12/18)[27], *orînduială* (28/4)[28], *usbăială* ‘încredere, credință’ (24/18)[29].

---

[16] În locul corespunzător din textul *Catehismului* (1656), întâlnim termenul *slavă* (Bariţiu 1879, p. 39, 48). Cuvântul *fericăciune* este frecvent în limba liturgică veche (cf. DLR, s.v.), cunoscând o repartiție în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

[17] Termenul cunoaşte o largă circulație în limba română veche. În limba actuală, acesta este mult mai puțin întrebuințat decât sinonimul său *iertare*.

[18] În textul *Catehismului* din 1656, în locul acestuia, se notează formele: *dereptate* (Bariţiu 1879, p. 35), *îndereptărie* (p. 41) şi *îndreptătură* (p. 47).

[19] Vezi şi var. *uniciune* în celălalt catehism calvinesc (Bariţiu 1879, p. 40). În secolul al XVII-lea, termenul cunoaşte o repartiție în Moldova, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v. *uniciune*).

[20] Termenul este folosit mai întâi cu accepția generală de ‘acțiune nedemnă, neomenească’ (CC_2), apoi cu înțelesurile speciale de ‘ură’ (PS, CP, CC_1, CC_2, PO), ‘invidie, gelozie’ (CP), ‘dispreț’ (PH, CP), ‘grozăvie’ (PS, CT) (cf. Densusianu 1961, p. 309). În forma cu *-n-* rotacizat, *urriciunre/urreciunre* cunoaşte şi sensul ‘batjocură, ocară, defăimare’ (PH).

[21] Pentru derivatele cu acest sufix din limba secolului al XVI-lea vezi şi Vasiliu 1959, p. 221–260; Asan 1959, p. 203–212; Densusianu 1961, p. 204. În limba română veche, sufixul apare şi în forma cu *-n-* rotacizat: *-ciunre/-ciure*.

[22] Cu privire la originea acestui sufix, s-a emis ipoteza conform căreia sufixul românesc *-(e)ag* (< mgh. *-ág/-eg*) a rezultat în urma analogiei unor cuvinte ungureşti, ca *beteag* ‘bolnav’ (< mgh. *beteg*), *căpeneag* ‘manta’ (< mgh. *köpeny-eg*) (Philippide 1894, p. 150). Este de remarcat însă că nu toate cuvintele ungureşti menționate sunt derivate (vezi *beteg*). În ceea ce priveşte termenul *şir(e)ag*, acesta poate proveni din mgh. *sereg* ‘mulțime, armată’ sau poate fi derivat pe terenul limbii române de la *şir* + *-(e)ag* (cf. DER, s.v.). Asupra etimologiei acestui cuvânt vezi şi Pál 2014, p. 488–489.

[23] Asupra derivării cu acest sufix vezi Ciobanu E. 1959, p. 129–138; Densusianu 1961, p. 204–205.

[24] Verbul de bază (*a bicilui/a biciului*) se întrebuințează în Transilvania şi în Moldova, în special, începând cu secolul al XVII-lea (cf. DLRLV, s.v.). Derivatul substantival este mai puțin frecvent, fiind întâlnit, mai cu seamă, în texte calvino-româneşti.

[25] Echivalentul sinonimic al acestuia este *bătaie*: „destoinici sântem spre *bătăi* sau bintetluială”. Este interesant faptul că Fogarasi nu întrebuințează nicăieri substantivul *pedeapsă* şi nici verbul *a pedepsi.* În secolul al XVII-lea, maghiarismul *bintătluială/bintătuială* cunoaşte o repartiție în Banat şi în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

[26] În transcrierea lui Tamás L. (1942, p. 51): *jutruială.* Verbul de bază *a giutrui*, *a gitrui* (< mgh. *gyötör-ni* ‘a frământa’) cunoaşte întrebuințări regionale, cu o repartiție în Transilvania şi în Moldova, iar derivatul său substantival este folosit în Banat şi în sud-vestul Transilvaniei (cf. DLRLV, s.v.).

[27] Scris *greſſelela*, probabil, în loc de *greſſelele* (=greşelile).

[28] Scris: *orendalæ.*

[29] În pasajele corespunzătoare din celălalt catehism (1656), apare *nădejde* (Bariţiu, 1879, p. 40, 48). Verbul de bază *a usbăi/a uzbăi* ‘a (se) (în)crede’ se atestă în texte vechi ardeleneşti, în care acesta alternează cu maghiarismul *a (se) bizui* ‘idem’.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

-ean intră în componența unor etnonime derivate de la nume proprii[30]: *Coloseni* (8/18), *Corinteni* (8/16), *Efeseni* (8/17), *Filipeni* (8/18), *Galateni* (8/17), *Tesaloniceni* (8/19).

-enie se întâlnește în substantive împrumutate din slavă[31]: *ispăsenie* 'izbăvire, mântuire' (9/12)[32], *sfințenie* (24/3), *vedenie* 'arătare, apocalipsă' (8/28)[33].

-esc**,** fem**. *-ească*** formează adjective de la substantive[34]: *creștinească* (7/4)[35], *idolească* 'aparținând cultului idolilor' (36/2), *omenesc* (11/6)[36], *pământesc* (41/24), *sufletească* (45/1), *trupească* (12/3).

-ete intră în componența unui substantiv abstract derivat de la adjectiv: *scumpete* 'avariție, lăcomie' (38/24)[37].

-i derivă verbe de la substantive și adjective[38]: *curvi* (35/2), *destoinici* 'a atribui, a dona' (24/1-2), *domni* (46/1), *gândi* (41/24), *odihni* (10/2)[39], *mări* (12/17)[40], *osteni* (10/2), *păgubi* (28/9), *slobozi* (9/11), *umbri* (17/22), *vesti* (30/4).

-ie se atașează la adjective, substantive sau la teme verbale, formând substantive[41]: *avuție* (37/16), *alnicie* 'viclenie' (11/12)[42], *curvie* (38/16), *datorie* (12/16), *destoinicie* 'merit' (25/11)[43], *Dumnezeie* 'divinitate' (15/17)[44], *hiclenie* 'viclenie' (20/11), *împărăție* (21/18), *Înălție* 'înălțime, mărie' (41/22)[45], *Mărie* (41/22), *mărturie* (35/6),

---

[30] Sufixul este de proveniență slavă, fiind preluat odată cu împrumuturile din această limbă. Asupra derivatelor cu acest sufix din limba română veche, vezi Anghel–Șerban 1974, p. 67; Densusianu 1961, p. 205.

[31] Asupra derivatelor vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 205.

[32] În limba română veche, este frecventă și forma *spăsenie* (vezi și Densusianu 1961, p. 282).

[33] Vezi contextul lămuritor pentru acest sens: „Vedenie sau vedere a Sfântului Ioan". Cf. și 'jelenés, apocalypsis' (Tamás 1942, p. 119). În pasajul corespunzător din *Catehismul* din 1656, întâlnim: *apocalips* (Barițiu 1879, p. 33).

[34] Pentru alte exemple curente în limba română veche, vezi Vasiliu 1959, p. 229–231; Densusianu 1961, p. 206.

[35] Vezi și var. *criștinască*, *criștinești.*

[36] Aici sufixul marchează un genitiv al apartenenței.

[37] Vezi contextul: „Subt numele furtușagului cuprinde toate meșteșugurile rele, cu carile apucăm ce este altuia și toată ***scumpetea*** și vietura rea". Cf. și 'fösvénység, avaritia' (Tamás 1942, p. 109). Același înțeles se notează și în celălalt catehism (în Barițiu 1879, p. 47).

[38] Asupra acestui sufix vezi Vasiliu 1984, p. 495–505.

[39] Forma *ohdini* se datorează, probabil, unei greșeli de tipar.

[40] Scris: *emerind ele emerim* (*mărindu-le mărim*, Tamás 1942, p. 47).

[41] Asupra acestui sufix vezi Slave 1962, p. 163–174. Pentru alte derivate din limba română veche vezi Vasiliu 1959, p. 232–235; Densusianu 1961, p. 206–209; ILRL, p. 213, 215.

[42] În secolul al XVI-lea, termenul este notat în PO, iar, în secolul următor, acesta se întâlnește numai în texte românești de inspirație calvină (Gheție–Mareș 1974, p. 266), cunoscând o repartiție în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

[43] Cf. 'érdem, meritum' (Tamás 1942, p. 84). În limba română veche, termenul este atestat și cu înțelesurile: 'acțiune considerată ca demnă de...' (CT), 'fel demn de comportare, de trai' (CP, CC_2) și 'moștenire' (PS, CP, CV) (cf. și Densusianu 1961, p. 275).

[44] Scris: *Dumnedzeoijej*, în transcrierea lui Tamás L. (1942, p. 49): *Dumnezeire*. Cel din urmă se notează, în textele vechi, și cu sensul 'credință' (PO, *Gen.* 18). Forma *Dumneze(u)-ie* reprezintă un derivat mai puțin comun și greoi (vezi și în COD. TOD., CP, CC_1, CC_2, cf. Densusianu 1961, p. 195; cf. și *dumnezeaie* în CV, 5^r/6).

[45] Scris: *Nelcia*. În alt loc, este notat: *Enelcia* (42/1).

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

mândrie (16/14), *Sfinție* (36/20), *siromenie* ‘sărăcie’ (43/23)[46], *vecie* (11/18), *vernicie* ‘fidelitate, credință’ (37/22), *vrăjmăşie* (38/3). În limba română veche, acest sufix era larg întrebuințat şi foarte productiv. În limba literară de astăzi, unele din formațiile cu *-ie* au ieşit din uz (vezi *siromenie* sau *vernicie*) sau au fost concurate de alte forme sufixate (vezi *înălț-ie*, înlocuit cu *înălțime*).

-ime se atașează, de regulă, la adjective, formând substantive[47]: *smerime* ‘smerenie’ (38/13)[48], *tărime* ‘tărie, putere’ (15/12)[49].

-iş se notează într-un împrumut de origine maghiară: *aleniş* ‘inamic, duşman’ (16/22). Aici sufixul reprezintă o variantă fonetică a sufixului *-eş/-eaş/-aş* (< mgh. *-es*) (cf. şi mgh. *ellenes* > rom. *aleneş*, mgh. *szekeres* > rom. *sechireaş*, mgh. *kezes* > rom. *chezaş*), fiind preluat odată cu împrumutul maghiar[50].

-(ă)mânt intră în componența unui substantiv abstract derivat de la verb[51]: *ascultământ* ‘ascultare, supunere’ (26/22).

-nic intră în structura unor substantive sau adjective reprezentând, de cele mai multe ori, împrumuturi din slavă[52]: *destoinic* ‘demn de (pedeapsă)’ (12/2) şi ‘potrivit, cuviincios’ (37/22)[53], *harnic* ‘plin de har (recunoştință)’ (31/18)[54], *partnic* ‘participant’ (20/16)[55], *prietnic* ‘aproape (subst.)’ (10/23)[56], *puternic* (15/12), *milostivnic* (47/16), *nevolnic* ‘slab, bolnav, neputincios’ (44/7), *vernic* ‘credincios’ (23/1)[57].

---

[46] Cuvântul de bază *siroman* ‘sărman, sărac’ este frecvent întâlnit în textele protestante. Derivatul său substantival (vezi şi var. *sirimănie*, *siromănie*, *surumănie*) cunoaşte o repartiție în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

[47] Pentru alte derivate vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 209–210.

[48] Mai frecvent întrebuințat este *smerenie* (vezi şi *smirenie* în Barițiu 1879, p. 41). Derivatul *smerime* se întâlneşte şi la Agyagfalvi (vezi *zmirimiae*) şi la Viski (vezi *zmirime*) (cf. Tamás 1942, p. 112).

[49] Cu acest sens, termenul este atestat şi în PO (*Ex.* 15) şi în FRAG. TOD., iar înțelesul ‘stăruință’ se notează în CC_1 (cf. Densusianu 1961, p. 210).

[50] Oscilația fonetică *aleniş–aleneş* pe care o prezintă textele româneşti vechi se poate datora încercărilor de adaptare a împrumutului maghiar din care derivă termenul românesc. Pentru explicații vezi şi Pál 2014, p. 305–306, 361. Atestările din secolul al XVI-lea provin din texte calvino-româneşti (FRAG. TOD., PO), iar, în secolul următor, termenul este întâlnit tot în texte protestante, cunoscând o repartiție în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.; cf. şi Gheție–Mareş 1974, p. 265).

[51] Asupra derivării cu acest sufix vezi Carabulea 1969, p. 47–55; Densusianu 1961, p. 211.

[52] Pentru alte exemple de derivate vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 211–212.

[53] În limba română veche, cuvântul se atestă şi cu sensurile ‘care merită ceva, care este demn (de)’ (CV, CT, CP, CC_1, CC_2, PO), ‘oportun, potrivit’ (CB) (cf. şi Densusianu 1961, p. 275).

[54] Termenul este consemnat şi cu sensurile ‘demn, vrednic’, în Moldova, şi ‘capabil’ (cf. DLRLV, s.v.).

[55] În secolul al XVII-lea, derivatul cunoaşte şi sensurile ‘părtaş’ (în Moldova şi Banat) şi ‘adept, partizan’ (în Moldova) (cf. DLRLV, s.v.).

[56] Celălalt catehism (1656) întrebuințează, de regulă, cuvântul *priĭatinŭ* (Barițiu 1879, p. 34, 35, 45, 47). Derivatul *prietnic/priatnic* caracterizează îndeosebi textele calvino-româneşti. Sensul ‘aproape (subst.)’ se atestă în CP, în MO, în PO (*Ex.* 20); ‘protector’ în CC_2 (cf. Densusianu 1961, p. 334); în secolul al XVII-lea, ‘prieten’ cunoaşte o repartiție în Țara Românească şi în Banat, iar ‘semen’ în Transilvania de sud-vest şi în Crişana (cf. DLRLV, s.v.).

[57] În catehismul din 1656, peste tot întâlnim corespondentul său: *credincios* (Barițiu 1879, p. 40, 41, 42). Împrumutul slav *vernic* se atestă şi în alte texte calvino-româneşti (în FRAG. TOD., la Agyagfalvi şi la Viski, cf. Tamás 1942, p. 120; cf. şi Densusianu 1961, p. 340).

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

-os*, fem. *-oasă formează adjective de la susbtantive[58]: *bioasă* ‘abundent, îmbelşugat’ (47/1, 8)[59], *păcătos* (44/7). Sufixul este foarte productiv, atât în limba română veche, cât şi în cea actuală.

-şag intră în componenţa unui nume abstract: *furtuşag* ‘furt’ (38/22)[60]. Sufixul *-şag* este de origine maghiară (< *-ság*), fiind preluat odată cu împrumuturile maghiare în a căror componenţă acesta intra (cf. mgh. *bírság* > rom. *birşag*, mgh. *csalóság* > rom. *celoşag/celăuşag*, mgh. *gyűlölség* > rom. *giloşag*), iar ulterior s-a ataşat atât la cuvinte de origine maghiară, cât şi la cele de altă proveniență[61].

-şug intră în structura unui împrumut maghiar, fiind preluat, probabil, odată cu acesta[62]: *meşteşug* ‘îndeletnicire’ (38/23).

-tor*, fem. *-toare intră în structura unor substantive şi adjective derivate de la verbe[63]: *descumpărător* ‘răscumpărător, mântuitor’ (9/8), *deregător* ‘judecător’ (18/16), *domolitoare* ‘ispăşitor (despre jertfă)’ (24/8), subst. *Ispăsitor* ‘Mântuitor(ul)’ (15/24), adj. *ispăsitoare* ‘care mântuieşte’ (24/14), *întrâmblător* ‘mediator’ (12/19)[64], *Învățător* (16/11), *povestuitor* ‘predicator’ (8/18)[65], *răpitor* (39/6), *roditor* ‘creator’ (13/10)[66], *slobozitor* ‘mântuitor’ (15/24), *venitor* ‘care urmează să vină’ (13/20)[67].

-ui*, *-(ă)lui apare în verbe derivate de la substantive, majoritatea derivatelor formate cu acest sufix având baza de origine maghiară[68]: *aldui* ‘a binecuvânta’

---

[58] Asupra derivării cu acest sufix vezi Ciobanu F. 1975, p. 349. Pentru derivate cu sufixul *-os* din limba română veche vezi Vasiliu 1959, p. 243; Asan 1959, p. 206; Densusianu 1961, p. 212; ILRL, p. 214.

[59] Derivat din *biu* ‘belşug’ (< mgh. *bő* ‘abundent, bogat’), adjectivul *bios* se atestă, în secolul al XVII-lea, cu înțelesurile ‘roditor, fertil’, ‘îmbelşugat’ în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.), caracterizând îndeosebi textele calvino-româneşti.

[60] Derivatul s-a format, probabil, după mgh. *tolvaj-ság* ‘furt’. Textele vechi înregistrează şi var. *furtişag*.

[61] Asupra acestui sufix şi a derivatelor româneşti cu acesta, vezi şi Pascu 1916, p. 414; Pál 2014, p. 314–315.

[62] Asupra originii acestui sufix vezi Pascu 1916, p. 414; Sala 1958; Pál 2014, p. 314–315. În limba română veche, sufixul prezintă şi varianta fonetică *-şig*.

[63] Pentru alte derivate vechi cu sufixul *-tor*, *-toriu* vezi Densusianu 1961, p. 212–217.

[64] Derivatul este un calc după maghiară (cf. *közben-járó* ‘care umblă între..., mediator’). Această formație lexicală (vezi şi *întrîmbla*, *întrîmblare*) este frecvent întâlnită în textele calvino-româneşti (vezi la Agyagfalvi, la Viski; vezi şi *Entremblu* ‘Intercedo’, *Entremblare* ‘Intercessio’, *Entrembletor* ‘Intercessor’ în DVL, cf. Tamás 1942, p. 94). În *Catehismul* din 1656, se notează: *înpăcătoriu* (Bariţiu 1879, p. 35, 36).

[65] Acest termen îi putea părea lui Fogarasi mai puţin cunoscut, întrucât îl întrebuinţează în contextul sinonimului său, acesta din urmă fiind menit pentru a lămuri înțelesul: „ale povestuitorilor, sau ale popilor”. Derivatul este notat şi în CC_1 (cf. Densusianu 1961, p. 215). Verbul de bază se atestă, în limba veche, cu sensurile ‘a spune’ şi ‘a propovădui, a predica’, cu acest din urmă înțeles cuvântul cunoscând o repartiție în Crişana şi în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v. *povestui*).

[66] În *Catehismul* din 1656, se notează: *făcătorĭulŭ (cerĭuluĭ)* (Bariţiu 1879, p. 36). Cuvântul *roditor* ‘creator’ este frecvent întâlnit în texte calvino-româneşti, fiind atestat în: MO, FRAG. TOD., COD. TOD., în DVL, la Agyagfalvi şi la Viski (cf. şi Densusianu 1961, p. 300; vezi şi Tamás 1942, p. 109).

[67] Scris: *vinyetor*.

[68] Sufixul românesc *-ui* a fost extras, în epoci anterioare, din mulțimea de verbe de origine slavă în *-ovati (ujŏ)*, devenit, apoi, un „sufix pentru verbe străine” (Petrovici 1948, p. 190) şi, în special, o marcă a celor de origine maghiară (Gafton 2001, p. 245; vezi şi Gafton 2007, p. 121–125; Pál 2014, p. 37–39, 106, 268). Pentru derivate cu sufixul *-ui* vezi şi Vasiliu 1967, p. 113–116; Densusianu 1961, p. 222–223; ILRL, p. 215.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

(34/17), *bintetlui* ‘a pedepsi’ (11/19)[69], *birui* ‘a stăpâni, a domni’ (21/18), *celui* ‘a înşela’ (39/4), *dărui* (23/14), *fãgădui* ‘a promite’ (25/9-10), *jertfălui* ‘a (se) jertfi’ (16/18), *lăcui* ‘a locui’ (42/6), *milcui* ‘a (se) ruga, a implora’ (16/20), *orândui* (7/14)[70], *pecetlui* (24/24), *povestui* ‘a propovădui, a predica’ (16/17), *tăgădui* (37/1), *ului* ‘a mărturisi (credinţa)’ (14/20).

***-ură* (*-ătură*, *-etură*, *-itură*)** formează substantive de la teme verbale: *adevărătură* ‘mărturie, dovadă’ (7/6)[71], *alduitură* ‘binecuvântare’ (46/12, 17)[72], *alesătură* ‘alegere’ (32/9)[73], *asemănătură* ‘asemănare’ (33/11), *căzătură* ‘cădere (în păcat)’ (11/8)[74], *chemătură* ‘chemare’ (32/8)[75], *chiuzluitură* ‘comuniune’ (29/11)[76], *cunoscătură* ‘cunoaştere, cunoştinţă’ (10/12), *dăruitură* ‘donaţie’ (47/8), *duplecătură* ‘duplicare, dublare’ (8/4)[77], *frântură* ‘frângere’ (37/16), *ispitătură* ‘tentaţie’ (20/8), *îndereptătură* ‘îndreptare’ (20/20)[78], *îngăduitură* ‘obedienţă’ (43/11), *înmăritură* ‘mărire’ (46/2), *înnoitură* ‘înnoire’ (32/5)[79], *întăritură* ‘întărire, confirmare’ (46/3), *înţelesătură* ‘înţeles, semnificaţie’ (38/10)[80], *învăţătură* (9/3), *învingătură* ‘biruinţă, victorie’ (45/2)[81], *plânsură* ‘plâns, plângere’ (8/23)[82], *povestuitură* ‘predicare’

[69] În limba română veche, maghiarismul apare mai frecvent în forma *bintătui* (vezi în CC_1, PO). Acesta se notează şi în celălalt catehism calvinesc (Bariţiu 1879, p. 121).

[70] Var. *orîndi* (*ai orîndit*).

[71] Termenul este atestat în CP cu diverse înţelesuri datorită traducerii deseori arbitrare a cuvântului din textul slavon: ‘veritas’, ‘argumentum’, ‘sanctitas’, ‘confessio’, ‘manifestatio, revelatio’, ‘adventus’, ‘consilium’, ‘sensus’, ‘consummatio, plenitudo’ (cf. Densusianu 1961, p. 217). Termenul se înregistrează şi în CC_1, CC_2 (var. *adeverităr*) şi în PO cu sensul ‘mărturie, dovadă’.

[72] În secolul al XVII-lea, cuvântul cunoaşte o repartiţie în Banat şi Crişana (cf. DLRLV, s.v.).

[73] În secolul al XVI-lea, termenul este atestat în CC_2 şi în PO, iar, în cel următor, el se regăseşte în *Catehismul* din 1656 (Bariţiu, 1879, p. 44) şi în DVL (cf. Densusianu 1961, p. 268; Tamás 1942, p. 72).

[74] Formaţia lexicală este un calc după maghiară (cf. mgh. *kétségbeesés* (sau *bűnbeesés*) ‘cădere în păcat’, cf. Tamás 1942, p. 78). Substantivul *căzătură* ‘cădere în păcat’ se întâlneşte şi în *Catehismul* din 1656 (Bariţiu 1879, p. 35), la Agyagfalvi şi la Viski. DLR nu înregistrează acest sens.

[75] În *Catehismul* din 1656, se găseşte *chiemare*, *chemare* (Bariţiu 1879, p. 44, 49). Derivatul *chemătură* ‘chemare’ se atestă şi în CP, CC_1, iar ‘invitaţie’ în CC_1, CP (cf. Densusianu 1961, p. 218).

[76] În pasajul corespunzător din celălalt catehism (1656), întâlnim: *înpreunare* (Bariţiu 1879, p. 42). Derivatul *chiuzluitură* s-a putut forma după mgh. *közösség* ‘comuniune’. Cuvântul de bază *chiuz(ă)* (< mgh. *köz*) se consemnează, în textul lui Fogarasi, cu înţelesurile ‘comun’ (cf. mgh. *közös*), ‘obişnuit’ (cf. mgh. *közönséges*) şi ‘comunitate, comuniune’ (cf. mgh. *közösség*) (cf. Tamás 1942, p. 79).

[77] Cf. *adăosătura (legieĭ)*, în celălalt catehism (Bariţiu 1879, p. 33).

[78] Derivatul se atestă cu sensurile ‘îndreptare, corecţie’ (PH), ‘îndrumare’(CC_1) (cf. Densusianu 1961, p. 219) şi ‘rectificatio’ (DVL). Această formaţie are o frecvenţă mai mare decât sinonimul său *ând(e)reptăciune*.

[79] În pasajul corespunzător din *Catehismul* din 1656, întâlnim: *înnoireeĭ* (Bariţiu 1879, p. 44). Formaţia *înnoitură* ‘innovatio’ se atestă în DVL, iar *noitură* la Viski (cf. Tamás 1942, p. 93).

[80] Derivatul se atestă şi în DVL (‘Intellectus. Intellectio’), la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 93). Mai frecventă este formaţia *înţelegătură* care, în limba română veche, se consemnează cu sensurile: ‘înţelegere, pătrundere’ (PS.C., CC_2), ‘cunoaştere’ (CP, CC_1), ‘ştiinţă’ (CP, CC_2), ‘conştiinţă’ (CP), ‘înţeles’ (PO) (cf. Densusianu 1961, p. 219).

[81] În *Catehismul* din 1656: *biruire* (Bariţiu 1879, p. 49). Vezi şi *învîncătură* ‘biruinţă’ în CP şi PO (*Gen.* 49) (cf. şi Densusianu 1961, p. 219). Derivatul se întâlneşte şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 94).

[82] În *Catehismul* din 1656: *plăngerile* (Bariţiu 1879, p. 53). Vezi şi la Viski: *plînsurile*, unde formaţia poate însă reprezenta (şi) pluralul pentru *plîns*. Derivatul *plînsură* se notează şi în DVL (urmând după *Plîns* ‘Fletus. Planctus’), fără indicarea sensului (cf. şi Tamás 1942, p. 104).

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

(26/17)[83], *prorocitură* ‘prorocire, profeție’ (8/26)[84], *rămăsătură* ‘păstrare’ (48/3), *roditură* ‘creație’ (7/18) şi ‘creatură’ (15/14)[85], *sculătură* ‘ridicare, resurecție’ (13/23)[86], *sdrobitură* ‘depravare’ (11/7)[87], *sfințitură* ‘sfințire’ (14/7), *slobozitură* ‘ispăşire, mântuire’ (9/26)[88], *strânsură* ‘strânsoare’ (20/6)[89], *tăietură* (27/8), *veselitură* ‘consolare’ (9/5)[90], *vietură* ‘uz, întrebuințare’ (26/18)[91]. Procedeul derivării cu sufixul *-ătură / -itură* era foarte productiv în vechea română literară[92] şi, în special, în graiul bănățean (Gheție 1966, p. 76; vezi şi Gheție 1974, p. 166–167). În limba actuală, derivatelor cu *-(t)ură* le corespund substantivele provenite din infinitivele lungi sau formații postverbale.

Dintre formațiile consemnate mai sus, unele nu sunt formate pe teritoriul limbii române, ci ele au fost moştenite, împreună cu sufixele respective, din latină sau au fost împrumutate din slavă ori maghiară. În această categorie intră: *(a) dărui*, *meşteşug*, *milostivnic*, *nevolnic*, *rugăciune* etc. În ceea ce priveşte originea, sufixele inventariate sunt de proveniență latinească: *-ătate*, *-ciune*, *-i*, *-ime*, *-mânt*, *-os*, *-tor*, *-ură*; slavă: *-eală*, *-ean*, *-enie*, *-nic*, *-ui*; maghiară: *-şag*, *-şug*; sau de origine multiplă: *-esc*, *-ie*. Dintre sufixele utilizate în textul lui Fogarasi, de o productivitate extraordinară sunt *-ciune* şi *-ură*, dar numeroase derivate cunosc şi sufixele *-i*, *-ie*, *-eală*, *-esc*, *-tor* şi *-ui*. Relativ puține derivate formează sufixele: *-a*, *-aie*, *-ar*, *-aş*, *-ătate*, *-ime*, *-iş*, *-mânt*, *-os*, *-şag*, *-şug*. Majoritatea sufixelor întrebuințate în acest text sunt folosite şi astăzi în formarea unor cuvinte.

---

[83] În locurile corespunzătoare din celălalt catehism (1656), întâlnim: *propovedaniĭa* şi *povăstuire* (Barițiu 1879, p. 43). Derivatul *povestuitură* se atestă şi la Agyagfalvi (cf. Tamás 1942, p. 105). Pentru întrebuințările cuvântului de bază *a povestui* vezi şi Densusianu 1961, p. 333.

[84] Termenul se atestă cu sensul ‘darul prorociei’ în CP şi CC_2 (cf. Densusianu 1961, p. 221).

[85] Formația lexicală *roditură* este frecvent întâlnită în textele calvino-românești. Acesta se atestă cu înțelesul ‘ființă creată de Dumnezeu’ în MO şi cu cel de ‘procreare’ în PO (*Gen.*, 4) (cf. şi Densusianu 1961, p. 221).

[86] În *Catehismul* din 1656: *scularĭa*, *sculare* (Barițiu 1879, p. 36, 41). Derivatul *sculătură* se atestă cu sensul ‘ridicare’ în CC_1 şi cu cel de ‘înviere’ în CP, CC_1, FRAG. TOD., la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Densusianu 1961, p. 221; cf. şi Tamás 1942, p. 109).

[87] În pasajul corespunzător din celălalt catehism (1656): *răsipitura* (Barițiu 1879, p. 35). Termenul *zdrobitură* se atestă cu înțelesul ‘sfărâmătură’ în PH (49^{v}/24), iar cu cel de ‘desfrâu’ se întâlneşte la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 110).

[88] În *Catehismul* din 1656: *rĕscumpărare* (Barițiu 1879, p. 34, 35). Termenul *slobodziture* ‘Liberatio’ se atestă în DVL, iar derivatul se consemnează cu sensul ‘ispăşire’ la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 112).

[89] În *Catehismul* din 1656: *chinurile* (Barițiu 1879, p. 39). Termenul *strînsură* se atestă, în limba română veche, cu diverse sensuri, precum: ‘acțiunea de a strânge bani, comori; bani strânşi’ (CC_2), ‘recoltă’ (PO, *Ex.* 23), ‘zbucium, tiranie’ (cf. Densusianu 1961, p. 307); vezi şi *strînsure* ‘Strictio. Collectio’ în DVL (cf. Tamás 1942, p. 113).

[90] Termenul nu se întâlneşte în celălalt catehism (1656), acesta fiind redat prin alte corespondente: *veselie* (Barițiu 1879, p. 34, 41), *măngăĭare* (p. 34) şi *bucurie* (p. 39).

[91] În *Catehismul* din 1656: *petrecere* (Barițiu 1879, p. 47). Formația *vietură* ‘uz, întrebuințare’ calchiază modelul maghiar de exprimare: *a via* + *-(e)tură*, cf. mgh. *él* ‘a via’ + suf. *–és* (vezi expr. mgh. *valamivel való élés* ‘a (se) folosi (de ceva), a profita (de ceva)’ (cf. şi Tamás 1942, p. 121).

[92] Asupra derivatelor cu acest sufix vezi Vasiliu 1959, p. 249–251; Asan 1959, p. 207; Seche 1962, p. 187–196; Densusianu 1961, p. 217–222.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Unele dintre derivatele menționate caracterizează limba română (liturgică) veche, în general: *adevărătură*, *ascultământ*, *bogătate*, *chemătură*, *destoinic(ie)*, *Dumnezeie*, *fericăciune*, *iertăciune*, *ispăsenie*, *partnic*, *urăciune*; altele, mai numeroase, sunt specifice textelor calvino-româneşti din secolele al XVI-lea–al XVII-lea[93]: *(a) aldui*, *alduitură*, *aleniş*, *alesătură*, *alnicie*, *asemănătură*, *bejenar*, *biciluială*, *(a) bintetlui*, *bintetluială*, *bios*, *căzătură*, *(a) celui*, *cunoscătură*, *curăciune*, *descumpărăciune*, *descumpărător*, *făgădaş*, *giutruială*, *ispitătură*, *îndereptăciune*, *îngăduitură*, *înmăritură*, *înnoitură*, *întrâmblător*, *înțelesătură*, *nevinovăciune*, *plânsură*, *povestuitor*, *povestuitură*, *prietnic*, *rămăsătură*, *roditor*, *roditură*, *sculătură*, *siromenie*, *slobozitură*, *smerime*, *spurcăciune*, *strânsură*, *tărime*, *(a) ului*, *unăciune*, *uricaş*, *verni(ie)*, majoritatea cuvintelor din această categorie regăsindu-se la Agyagfalvi şi la Viski; iar câteva dintre ele sunt formații proprii textului lui Fogarasi: *chiuzluitură*, *dăruitură*, *duplecătură*, *frântură*, *întăritură*, *veselitură* şi *vietură*. Dintre derivatele înregistrate în textul lui Fogarasi, un număr considerabil de cuvinte îl reprezintă împrumuturile din maghiară sau formațiile româneşti de la baze de origine maghiară: *(a) aldui*, *alduitură*, *aleniş*, *alnicie*, *biciluială*, *(a) bintetlui*, *bintetluială*, *bios*, *(a) birui*, *(a) celui*, *chiuzluitură*, *(a) făgădui*, *giutruială*, *(a) gândi*, *hiclenie*, *îngăduitură*, *(a) lăcui*, *meşteşug*, *(a) pecetlui*, *(a) tăgădui*, *(a) ului*, *uricaş*. Acestea reflectă îndeosebi graiurile bănățene-hunedorene ale epocii.

2. Derivarea cu prefixe este mult mai rar întâlnită în text. Numărul prefixelor este destul de mic, iar productivitatea lor este scăzută[94].

des- se întâlneşte în verbul *descumpăra* 'a răscumpăra' (19/3)[95] şi în derivatele acestuia: *descumpărăciune*, *descumpărător*, *descumpărat*[96].

în- este notat în verbe derivate, de regulă, de la adjective, rezultând derivate parasintetice[97]: *încălzi* (11/13), *înderepta* 'a (se) îndrepta' (23/20), *îndrăgi* (9/17), *îngropa* (13/16), *înnoi* (40/10), *întări* (22/20), *învia* (20/13). O particularitate a limbii române vechi o constituie prezența unor cuvinte fără prefixul *în-*[98]. În textul de față, asemenea forme sunt: *tîmpla* (15/16), *depărta* (36/1).

[93] Textele avute în vedere aici sunt: *Molitvenicul* şi *Cazania I* a lui Coresi, *Cartea de cântece* (1570–1573), *Palia de la Orăştie* (1582), *Catehismul calvinesc* (1656), *Psaltirea* lui Agyagfalvi (1642), cea copiată de Viski (1697), *Sicriul de aur*, *Dictionarium valachico-latinum* etc. Pentru atestări vezi şi Tamás 1942, p. 70–122 *passim.*

[94] Asupra formării de cuvinte cu prefixe, vezi: Drincu 1973, p. 151–159; FORM. CUV., vol. II. Asupra formațiilor româneşti vechi cu prefixe vezi Densusianu 1961, p. 223–231.

[95] Cu acest sens, verbul cunoaşte o repartiție în Banat şi în sud-vestul Transilvaniei, iar înțelesurile 'a mântui', 'a absolvi' se înregistrează în Crişana (cf. DLRLV, s.v.).

[96] Pentru alte derivate curente în epoca veche, vezi Densusianu 1961, p. 224; ILRL, p. 217.

[97] Pentru alte exemple de derivate cu acest sufix în limba română veche, vezi Densusianu 1961, p. 224–225; ILRL, p. 217.

[98] În legătură cu dublete prefixate şi neprefixate în limba română, vezi Şuteu 1960, p. 54-60; Densusianu 1961, p. 225–228.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

ne- apare într-un număr relativ mare de cuvinte derivate de la adjective şi substantive[99]: *necertătoare* ‘neprihănită’ (30/25)[100], *necurată* (25/7), *neplin* ‘incomplet, imperfect’ (25/4)[101], *nepocăiți* (31/2), *neputere* ‘neputință’ (12/11), *nespusă* (20/7), *netare* ‘fără putere, slab, neputincios’ (45/8)[102], *nevedenie* ‘ură, invidie’ (38/5)[103], *nevinovat* (18/15). Uneori, adjectivele derivate cu *ne-* sunt folosite substantival.

răs- este puțin productiv[104], intrând în componența unei singure formații româneşti: *răsuflet* (15/18)[105] şi în cea a unui împrumut slav: *răstigni* (13/15), în care acesta fusese preluat, probabil, odată cu împrumutul.

Prefixele întrebuințate în acest text sunt de origine latinească: *des-*, *în-* şi slavă: *ne-*, *răs-*.

3. Derivarea regresivă este un procedeu rar întâlnit ca şi, de altfel, în toate textele româneşti vechi[106]. Prin derivare regresivă s-au obținut noi substantive, de regulă abstracte:

câştigă ‘grijă’ (37/6)[107], *Cred(ul)* ‘crez’ (13/3)[108], *dosadă* ‘necaz, suferință’ (10/9), *poruncă* (10/21).

II. COMPUNEREA

Reprezintă o modalitate de creare de noi termeni mai puțin folosită în limba română[109]. Exemplele pe care ni le oferă textul de față sunt puține la număr. Printre acestea, figurează câteva

---

[99] Pentru frecvența mare a acestui prefix, vezi Vasiliu 1959, p. 255–256; Asan 1959, p. 210; Densusianu 1961, p. 228–230; ILRL, p. 219.

[100] În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *neprepusă* (Barițiu 1879, p. 43). Formația *necertătoare* ‘fără vină/păcat’ calchiază derivatul maghiar *feddhetetlen* ‘id.’ (< *meg-feddni* ‘a certa’ + suf. privativ *-etlen*). Derivatul se atestă doar la Fogarasi (cf. şi Tamás 1942, p. 99).

[101] În contextul: „cele mai scumpe faptele bune a noastre, încă îs ***nepline***”, cf. şi pasajul corespunzător din *Catehism* (1656): „faptele noastre carelesŭ maĭ bune [...] ĭalesŭ îndĕsĭertŭ” (Barițiu 1879, p. 40). Derivatul *neplin* cu sensul ‘incomplet, imperfect’ este mai puțin cunoscut.

[102] În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *slab* (Barițiu 1879, p. 49). În limba română veche, derivatul *netare* se atestă cu înțelesurile: ‘neputincios’ (CV, PS, CC_1, CP, PO) (cf. şi *Studiu lingvistic* la CV, p. 191), ‘nevârstnic’ (CS, XI, 97^{v}/1-2), ‘slab, fără vigoare’ (CS, XV, 120^{v}/10).

[103] În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *măniĭa si urăcĭune* (Barițiu 1879, p. 46). Vezi şi *nevedenie* ‘Invidia’ în DVL. Vezi şi verbul *a se nevedea* ‘a urî’ în CT (cf. Tamás 1942, p. 100).

[104] Asupra derivării cu prefixul *răs-*, *răz-*, vezi Bulgăr 1959, p. 17–18; Densusianu 1961, p. 231.

[105] Cf. *suflare*, în celălalt catehism (Barițiu 1879, p. 37).

[106] Asupra acestui procedeu,vezi ILRL, p. 220–221.

[107] Substantivul postverbal de la *a cîştiga* ‘a (se) îngriji’ (cf. DA, s.v.) este frecvent întâlnit în limba română veche. Pentru repartizarea termenului vezi Densusianu 1961, p. 188; Gheție–Mareş 1974, p. 278.

[108] Vezi şi var. *Credeu* (13/8).

[109] Asupra acestui procedeu, vezi FORM. CUV., vol. I; Mirska 1959, p. 145–202. Asupra compuselor limbii române vechi vezi Densusianu 1961, p. 231–236.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

– adjective: *atotputernic* (13/10)[110], *deplină* (26/7);

– adverbe: *odată* (12/22), *decum* ‘aşa cum’ (13/3), *numai* (31/12), *nicicând* (16/15), *pretutindeni* (15/13);

– prepoziţii: *de-a-dreapta* (13/18), *depreună* (37/6), *despre* (1/18)[111], *dintre* (12/15)[112];

– pronume: *oarecine* (18/6), *oarecari* (19/17), *orice* (31/6).

Faţă de acestea, regăsite şi în limba română actuală, mai mare interes prezintă acele forme compuse care calchiază formaţiile pe care traducătorul le-a întâlnit în originalul maghiar[113]:

a duce în vig ‘a sfârşi, a duce la sfârşit’ (7/14)[114];
băgătura de samă ‘numărare, socoteală’ (8/2–3)[115];
dădătură de har ‘mulţumire, recunoştinţă’ (9/25)[116];
făcătură de destul ‘satisfacţie’ (23/10–11)[117];
purtător de grijă ‘îngrijitor’ (47/16–17)[118];
purtătură de grijă ‘îngrijire, providenţă’ (15/10)[119];
stătătură de băsău ‘răzbunare’ (38/5–6)[120];
stător de băsău ‘răzbunător’ (33/16)[121];
sugători de ţâţe ‘sugar’ (7/12–13)[122].

---

[110] De regulă, scris separat: *a tot Puternik*.

[111] Scris peste tot: *de pre*.

[112] Scris: *dentro (parte)*.

[113] Traducerea s-a efectuat după o versiune latino-maghiară a Catehismului de la Heidelberg, şi anume după *Catechismus Religionis Christianae* care a cunoscut mai multe ediţii (1636, 1639, 1643, 1647). După toate probabilităţile, aceasta a constituit şi sursa Catehismului calvinesc din 1642 care a fost retipărit în 1656. Acestea din urmă se bazează, probabil, pe ediţia Catehismului latino-maghiar din 1639, iar cel al lui Fogarasi pe ediţiile din 1643 şi 1647, eventual pe cea din 1639 (Tamás 1942, p. 11, 129). De altminteri, ediţiile din 1639, 1643 şi 1647 sunt aproape identice, astfel încât stabilirea exactă a ediţiei-sursă a textului lui Fogarasi este greu de făcut (Tamás 1942, p. 11).

[114] Cf. mgh. *véghez vinni* (*vég* ‘sfârşit’ *vinni* ‘a duce’). Cf. şi Tamás 1942, p. 121.

[115] Cf. mgh. *számbavétel* ‘socoteală’ (*szám* ‘număr, seamă’ *vétel* ‘luare, băgare’).

[116] Cf. mgh. *hálaadás* ‘recunoştinţă’ (*hála* ‘mulţumire, recunoştinţă, har’ *adás* ‘dare’). În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *mulţămită*, *mulţĭamire* (Bariţiu 1879, p. 34, 43). Formaţia lexicală *dădătură de har* se consemnează şi la Agyagfalvi (cf. Tamás 1942, p. 82).

[117] Cf. mgh. *elégtétel* ‘satisfacţie’ (*elég* ‘destul’ *tétel* ‘facere’). Cf. şi Tamás 1942, p. 87.

[118] Cf. mgh. *gondviselő* ‘îngrijitor (des referitor la Dumnezeu)’ (*gond* ‘grijă’ *viselő* ‘care poartă’). Vezi şi *purtătoriu-de-grije* ‘intendent (al unei case)’ în PO (*Gen.*, 43, 44) (cf. şi Densusianu 1961, p. 232).

[119] Cf. mgh. *gondviselés* ‘îngrijire’ (*gond* ‘grijă’ *viselés* ‘purtare’). Cf. şi Tamás 1942, p. 108. În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *socotintĭa* (Bariţiu 1879, p. 37).

[120] Cf. mgh. *bosszúállás* ‘răzbunare’ (*bosszú* ‘răzbunare (băsău)’ *állás* ‘a sta’). Vezi şi: *Stavoiu băsău* în PO (*Gen.* 9/5), cf. mgh. *boszszut álloc*. Cf. şi Tamás 1942, p. 113.

[121] Cf. mgh. *bosszúálló* ‘răzbunător’. Vezi şi: *stătătoriu de băsău* în PO.

[122] Cf. mgh. *csecsszopó* ‘sugar’ (*csecs* ‘ţâţe’ *szopó* ‘sugător’). Cf. şi Tamás 1942, p. 113. Formaţia i s-a putut părea mai puţin comun lui Fogarasi, întrucât dă şi explicaţia acesteia: „***sugători de ţîte*** (cari încă nu ştiu grăi)”.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

III. CONVERSIUNEA SAU DERIVAȚIA IMPROPRIE

Reprezintă un procedeu destul de productiv[123]. Acesta însumează diverse situații de schimbare a valorii gramaticale, precum:

1. – adjective provenite din participii şi supine: *adevărit(ă)* ‘adevărat, veritabil’ (12/21; 24/18) şi ‘cert, sigur’ (46/5)[124], *aninat* (19/6), *blestemat* (19/6), *căutată* (20/17), *cioplit* (33/11), *cuprinsă* (7/4), *descumpărați* ‘răscumpărat, izbăvit, mântuit’ (9/15), *făcută* (24/7), *făgăduit* ‘promis’ (22/8), *fericat(ă)* ‘fericit’ (9/20) şi ‘glorios’ (25/23)[125], *frântă* ‘ruptă’ (29/1), *iubită* (32/2), *împărțit* (29/2), *întărită* ‘confirmat’ (7/7), *născut* (13/12)[126], *orânduite* (27/5), *plecat* ‘înclinat spre..., dispus’ (11/2-3), *scrisă* (8/15), *slobozit* ‘eliberat, mântuit’ (31/11), *smerită* ‘evlavios’ (10/4)[127], *Uns* (16/8), *usebite* ‘diferențiat, distinct’ (14/13);

2. – substantive provenite din adjective[128]: *dreptul* (36/2), *morți* (13/17)[129], *păcătoşi* (44/7), *puternici* (37/24), *viii* (13/20);

3. – substantive provenite din adverbe: *bine* (9/18)[130], *răului* (12/9);

4. – substantive provenite din infinitivele lungi în *-re*[131]: *adunare* (37/7), *cerere* (42/7), *certare* (30/24)[132], *durere* (20/10–11), *iertare* (27/7), *împreunare* (37/16), *întrebare* (7/4-5), *luare* (43/2), *mâncare* (39/8), *meserere* ‘îndurare, milă, mizericordie’ (23/25–24/1), *plecare* ‘înclinație’ (40/5), *putere* (9/10), *rugare* ‘rugăciune’ (36/2)[133], *urere* ‘intenție’ (44/10)[134], *vedere* ‘vedenie, arătare’ (8/28)[135];

---

[123] Despre această problemă vezi Densusianu 1961, p. 187–198; ILRL, p. 224–226.

[124] Termenul *adeverit* ‘veritabil’ se atestă şi în: CC_2; într-un act diplomatic din Transilvania (DÎ, XXXVI, 249^{v}/9), iar adverbial ‘într-adevăr, în realitate’ în CP, CC_2 (cf. Densusianu 1961, p. 161).

[125] Termenul este frecvent întâlnit în limba română veche bisericească. Cu sensul ‘fericit’, acesta cunoaşte o repartiție în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.). Verbul *a fereca (a ferica)* şi derivatele sale au fost notate, în secolul al XVI-lea, în tipăriturile coresiene (cf. DA), în manuscrise rotacizante (cf. DA; Rosetti 1931, p. 38; Densusianu 1961, p. 489, 574) şi în unele traduceri copiate în Banat-Hunedoara (cf. Gheție & Mareş 1974, p. 282). Atestările din secolul al XVII-lea provin din texte bănățene şi ardeleneşti (cf. şi Gheție 1974, p. 129). Pentru repartizarea sa actuală vezi Gheție & Mareş 1974, p. 282–283.

[126] În contextul: „într’unul Fiul ***născut*** al său”.

[127] Scris: *Szmirite.* Vezi şi forma *zmirit*, notată la Agyagfalvi şi la Viski (cf. Tamás 1942, p. 112).

[128] Asupra substantivizării adjectivului în limba română, vezi Diaconescu 1962, p. 197–218. Pentru substantive derivate din adjective în limba română veche, vezi şi Densusianu 1961, p. 187–188.

[129] Vezi şi contextul: „a judeca viii şi ***morții***” (13/20).

[130] În contextul: „toate sânt spre ***bine***”.Vezi şi: *ştiutul* ***binelui***” (12/8).

[131] Limba română veche ne oferă un mare număr de substantive derivate din infinitivele în *-re*. Asupra acestor forme vezi Carabulea–Popescu-Marin 1967, p. 277–333. Pentru asemenea formații în limba literară a epocii, vezi şi Densusianu 1961, p. 194–198; ILRL, p. 224.

[132] Scris greşit: *tsertate.* Context lămuritor: „***certare*** sau vrava”.

[133] Context lămuritor: „De pre rugăciune au ***rugare***” (40/15).

[134] În contextul: „să aibem ***urere***”. În celălalt catehism (1656): „să ne silimŭ” (Barițiu 1879, p. 49).

[135] Pe lângă acest sens, textele vechi înregistrează şi înțelesurile ‘aspect’ (CT), ‘formă, aparență’ (CC_2) (cf. şi Densusianu 1961, p. 310).

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

5. – substantive provenite din participii[136]: *alduiții* ‘binecuvântat’ (21/17), *greşiților* ‘păcătos’ (41/3)[137], *ieşitul* ‘exod’ (7/19–20)[138], *pocăiți* (31/1), *pusul* ‘punere, stabilire, înființare’ (21/19)[139], *răsăritul* (42/11), *ştiutul* ‘cunoaştere, cunoştință’ (12/8)[140], *uluită* ‘religie’ (7/3)[141].

BIBLIOGRAFIE. SIGLE

Ediții de texte

Barițiu 1879 = Georgiu Barițiu, *Catechismulu calvinescu impusu clerului şi poporului romanescu sub domnia principiloru Georgiu Rákoczy I. şi II.*, *transcrisu cu litere latine după edițiunea II tipărită în anulu 1656*, *insocitu de una escursiune istorica şi de unu glosariu de Georgiu Baritiu*, Sibiu, 1879.

CB = *Codicele Bratul*. Ediție de text de Alexandru Gafton, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003.

CC^1 = Coresi, *Tâlcul Evangheliilor*, în Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitvenic românesc*. Ediție critică de V. Drimba. Cu un studiu introductiv de Ion Gheție, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 31–187.

CC_2 = Coresi, *Cazania a II-a*, Braşov, 1581; ed. Sextil Puşcariu şi Alexe Procopovici, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec & co., 1914.

COD. TOD. = *Codicele Todorescu*, în *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marțian*. Studiu şi transcriere de Nicolae Drăganu, Bucureşti, 1914, p. 11–168 (studiul) şi p. 191–229 (textul).

CP = *Texte de limbă din secolul XVI* reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române, IV. *Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Braşov în anul 1563*, Bucureşti, 1930.

CT = Coresi, *Tetraevanghelul*, Braşov, 1561; ed. Florica Dimitrescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

CV = *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

DÎ = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, cu o introducere de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

---

[136] Asupra acestui procedeu în limba română veche vezi Densusianu 1961, p. 188–194.

[137] Cu acest sens, termenul este frecvent întâlnit în limba română veche (vezi în PH, CP, CC_1, CC_2, CAT.C) (cf. şi Densusianu 1961, p. 190).

[138] În *Catehism* (1656), întâlnim: *eşire (de în egypetŭ)* (Barițiu 1879, p. 33). Vezi şi *eşit(ă)* ‘exod’ în PH, CP, CC_2, PO (cf. şi Densusianu 1961, p. 277, unde există şi alte sensuri).

[139] În contextul: „de ***pusul*** fundamentomului acestei lumi”, cf. mgh. „a világ fundamentumának *felvettetésétől* fogva”, cf. lat. „a *iactu* mundi fundamento” (cf. Tamás 1942, p. 108). În celălalt catehism (1656): „dinŭ *începutulŭ* lumiei” (Barițiu 1879, p. 39).

[140] Cu sensul ‘cunoştință’, termenul se atestă în CV, iar cu cel de ‘conştiință’ în PH, PS, CP, CC_1, CT (cf. Densusianu 1961, p. 193).

[141] Verbul *a ului* este frecvent întâlnit în texte calvino-româneşti. Derivatul *uluită* ‘mărturisire’ cunoaşte o repartiție în Banat, Crişana şi Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.). Sensul întrebuințat de Fogarasi este oarecum diferit de întrebuințările uzuale vechi. Acesta reproduce sensul mgh. *vallás* ‘religie’, pe când celelalte întrebuințări pornesc de la baza verbală mgh. *vallani* ‘a mărturisi’.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

DVL = *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicţionar al limbii române*, studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.
FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu*, text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic şi indice de Ion Gheţie, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea. I. Catehismul lui Coresi. II. Pravila lui Coresi. III. Fragmentul Todorescu. IV. Glosele Bogdan. V. Prefeţe şi epiloguri*, de Gheţie, Ion (coord.), Bucureşti, Editura Academiei, 1982.
MO = Coresi, *Molitvenic rumânesc*, cca 1567; ed. Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.
PH = *Psaltirea Hurmuzaki* I, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, II, Indice de cuvinte de Rovena Şenchi, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
PO = *Palia de la Orăştie (1582)*, *I.*, *Textul*. Text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu şi Alexandru Gafton, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2005.
PS.C. = *Psaltirea* publicată românesce la 1577 de diaconulu Coresi, reprodusă cu unu studiu bibliograficu şi unu glosaru comparativu de B. Petriceicu Hasdeu, ediţiunea Academiei Române, tomulu I, textulu, Bucuresci, 1881.
PS = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, ediţiune critică de I.-A. Candrea, Bucureşti, 1916.
Tamás 1942 = Tamás Lajos, *Fogarasi István kátéja. Fejezet a bánsági és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténetéből*, Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet, 1942.

Dicţionare

DA = *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, 1913–1949.
CADE = I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.
DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă, de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002.
DLR = *Dicţionarul limbii române*, (serie nouă), Bucureşti, 1965 ş.urm.
DLRLV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640–1780). Termeni regionali*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

Lucrări de referinţă

Anghel–Şerban = Ioana Anghel, Felicia Şerban, *Probleme ale reconstituirii sistemului de derivare al limbii române dintre secolele al IX-lea şi al XV-lea*, în CL, XIX, 1974, nr. 1, p. 67–75.
Asan 1959 = Finuţa Asan, *Derivarea cu sufixe şi prefixe în Psaltirea Hurmuzaki*, în SMFC, I, p. 203–212.
Bulgăr 1959 = Gh. Bulgăr, *Prefixul răs- în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 17–18.
Carabulea 1969 = Elena Carabulea, *Sufixele* ***-mînt*** *şi* ***-ment***, în SMFC, V, 1969, p. 47–55.
Carabulea–Popescu-Marin 1967 = Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acţiune prin substantive cu formă de infinitiv lung şi supin*, în SMFC, IV, 1967, p. 277–333.
Ciobanu E. 1959 = Elena Ciobanu, *Sufixul* ***-eală***, în SMFC, I, 1959, p. 129–138.
Ciobanu F. 1975 = Fulvia Ciobanu, *Unele observaţii cu privire la sufixele adjectivale complexe în limba română*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 347–354.
CL = „Cercetări de lingvistică", Cluj, I–XXXVIII, 1956–1993.
Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediţie îngrijită şi traducere în limba română de J. Byck, vol. II. *Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.
Diaconescu 1962 = Ioana Diaconescu, *Substantivizarea adjectivului în limba română*, în SMFC, III, 1962, p. 197–218.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

DR = „Dacoromania”, Buletinul Muzeului Limbii Române, Cluj, I–XI, 1921–1948.
Drincu 1973 = Sergiu Drincu, *Probleme teoretice ale derivării cu prefixe în limba română*, în *Studii de limbă şi stil*. Coordonare ştiinţifică G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, Editura Facla, 1973, p. 151–159.
FORM. CUV. = *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, vol. II. *Prefixele*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1970, 1978.
Gafton 2001 = Alexandru Gafton, *Evoluţia limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2001.
Gafton 2007 = Alexandru Gafton, Gafton, Alexandru, *Relaţia dintre elementul maghiar şi cel slav în limba română*, în *Români majoritari/Români minoritari*, *interferenţe şi coabitări lingvistice*, *literare şi etnolingvistice*, Iaşi, Editura Alfa, 2007, p. 107–130.
Gheţie 1966 = Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 47–79.
Gheţie 1974 = Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1974.
Gheţie–Mareş 1974 = Ion Gheţie, Alexandru Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1974.
Graur 1929 = Al. Graur, *Noms d’agent et adjectif en roumain*, Paris, Champion, 1929.
ILRL = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu, coordonator Ion Gheţie, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.
Ionaşcu 1959 = Ecaterina Ionaşcu, *Sufixele **-ar** şi **-aş** la numele de agent*, în SMFC, I, 1959, p. 77–85.
Mirska 1959 = Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 145–202.
Nestorescu 1976 = Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XV–XVI)*, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 145–170.
Pál 2014 = Enikő Pál, *Influenţa limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.
Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, 1916.
Petrovici 1948 = E. Petrovici, *Note slavo-române*, III. *Sufixul **-ui** al verbelor de origine maghiară*, în DR, XI, 1948, p. 188–190.
Philippide 1894 = A. Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I. *Principii de istoria limbii*, Iaşi, Tipografia Naţională, 1894.
Popescu-Marin 1972 = Magdalena Popescu-Marin, *Contribuţii la studiul derivării cu sufixele din seria **-(t)ate***, în SMFC, VI, 1972, p. 53–68.
Rosetti 1931 = Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931.
Sala 1958 = M. Sala, *În legătură cu originea sufixului românesc **-şug***, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 763–764.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, I, 1952 şi urm.
Seche 1962 = Luiza Seche, *Sufixul **-ură** (**-ătură**, **-ătură**, **-etură**, **-iturâ**, **-sură**, **-tură**)*, în SMFC, III, 1962, p. 187–196.
Slave 1962 = Elena Slave, *Sufixele **-ie**, **-ărie***, în SMFC, III, 1962, p. 163–174.
SMFC = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I–VI, Bucureşti, Editura Academiei, 1959–1972
Şuteu 1960 = Flora Şuteu, *Prefixul **în-/in-***, în SMFC, II, 1960, p. 54–60.
Vasiliu 1959 = Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe şi prefixe în **Cartea cu învăţătură** a diaconului Coresi din 1581*, în SMFC, I, 1959, p. 221–260.
Vasiliu 1967 = Laura Vasiliu, *Sufixul verbal **-ui** şi compusele lui*, în SMFC, IV, 1967, p. 113–116.
Vasiliu 1984 = Laura Vasiliu, *Observaţii semantice asupra „derivatelor” fără sufixe*, în SCL, XXXII, 1984, nr. 6, p. 495–505.

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

WORDS FORMATION IN THE *CATECHISM* OF FOGARASI ISTVÁN

(*Abstract*)

The Calvinist catechism translated by István Fogarasi and printed in 1648 in Alba Iulia offers quite a substantial linguistic material for the illustration of word formation in old Romanian language. In the present study, there are presented those words recorded in the *Catechism* of Fogarasi which are formed within Romanian language by affixation, compounding and conversion. The most productive of these word formation means is affixation. Some of the words formed by affixation registered in this text characterize old Romanian language in general; many of them are specific especially for Calvinist Romanian texts of the 16th – 17th centuries; and a few of them are Fogarasi's own creations. Among the compounds we encounter several examples which represent calques of Hungarian compounds found in the Hungarian source-text. Conversion, in its turn, appears to be quite productive.

Cuvinte-cheie: *traducere*, *formarea cuvintelor*, *derivare*, *compunere*, *conversiune*.
Keywords: *translation*, *words formation*, *affixation*, *compounding*, *conversion*.

Universitatea Sapientia
Facultatea de Ştiinţe Economice şi Umaniste
Miercurea Ciuc, *Piaţa Libertăţii*, *1*
enikopaldr@gmail.com

BDD-A20083 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)